

OLTU İLÇESİ'NDE GEÇİCİ YERLEŞME ŞEKİLLERİ*

Y.Doç.Dr. Lütü ÖZAV**

GİRİŞ

Oldukça geniş bir yüzölçümüne sahip olan ülkemizde şehir, köy, çiftlik gibi devamlı yerleşmelerin yanı sıra, yayla, dam, bağ evi gibi geçici yerleşmelere de sık olarak rastlanmaktadır. Bu tür yerleşmeler, giderek artan bir şekilde coğrafi araştırmalara konu olmakta ve yeni yapılan araştırmalarla, söz konusu yerleşmelerin oluşum ve fonksiyonları ile ilgili bazı hususlar açıklık kazanmaktadır. Bu çalışmada ele aldığımız geçici yerleşmeler de, bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla araştırmamızın esas amacını, Oltu'da yer alan geçici yerleşmelerin coğrafi bir görüşle incelenmesi oluşturmaktadır.

Araştırma sahamız olan Oltu ilçesi, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü sınırları içerisinde yer alır. Yönetim bölümlenmesi açısından ise, Erzurum ili sınırları içerisinde kalmaktadır (Şekil 1). Yaklaşık 1 400 km². (1 379.3) 'lık bir yüzölçüme sahip olan araştırma sahası, yönetim bakımından bağlı bulunduğu Erzurum ilinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Oltu çevresindeki geçici yerleşmelerin ortaya çıkışında, başta yeryüzü şekilleri ve iklim özellikleri olmak üzere, doğal çevre faktörleri önemli rol oynamıştır. Bu nedenle, önce sahanın doğal çevre özelliklerine kısaca değinilecek ve daha sonra da Oltu'da rastlanan geçici yerleşme şekilleri üzerinde durulacaktır.

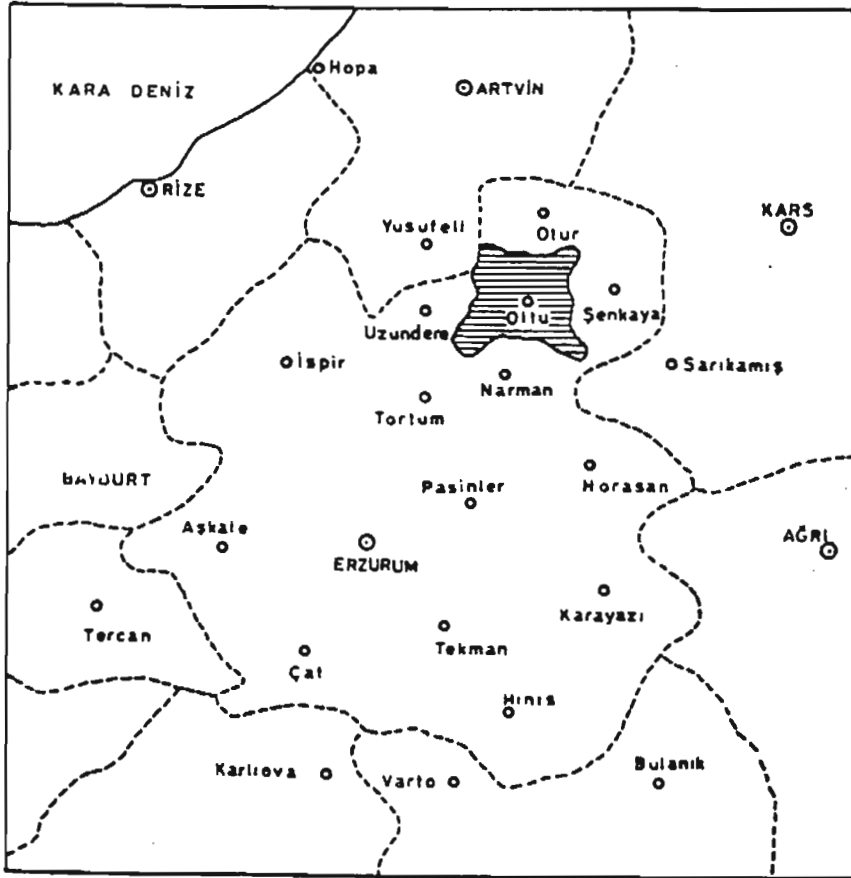
A. DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

Kuzey Anadolu orojenik kuşağı üzerinde yer alan araştırma sahasının ana topoğrafik şekillerini dağlar, bunlar arasına yerleşmiş olan havza ve vadiler, yer yer göze çarpan tepeler ve platolar oluşturmaktadır (Fotoğraf1). Araştırma sahasındaki yeryüzü şekillerinin bugünkü görünümü kazanmasında, tektonik hareketler oldukça önemli rol oynamıştır. Özellikle, Oligosen başlarından itibaren şiddetlenen bu hareketler sonucu, sahada yer yer kırılmalar meydana gelmiştir.

* Bu araştırma 1989 yılında yapılmıştır.

** Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum.

SEKİL 1. ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN LOKASYON HARİTASI.

- İl Sınırları
○ İl Merkezi
● İlçe Merkezi

Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan, tektonik kökenli bir havza olan Oltu-Kömürlü havzası da, bu faylanmalar sonucunda oluşmuştur¹.

Oltu Çayı tarafından kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda, yaklaşık olarak ikiye ayrılmış olan araştırma sahasında, kısa mesafelerde önemli yükselti farklılıkları görülmektedir. Nitekim Oltu çayı havza tabanı ile, çevresinde yer alan yüksek dağlık sahalarda bağül yükselti farkı, birçok yerde 1 000 m.yi geçmektedir. Dikey yönde görülen bu tür yükselti farkları, akarsu aşındırmasının etkili olmasına neden olmuş, dolayısıyla da Oltu havzasının her iki kenarı boyunca uzanan dağlık sahalarda, Oltu çayının kolları tarafından derin bir şekilde yarılmışlardır. Bu nedenle, araştırma sahasının çoğu kesimlerinde, çok engebeli topoğrafya üniterleri ortaya çıkmıştır. Sahanın söz konusu topoğrafik özelliği, vadi içlerinde kışla ve bağ evlerinin, Oltu havzasının her iki kenarı boyunca uzanan yüksek dağlık sahalarda ise yayla yerleşmelerinin kurulmasını teşvik etmiştir.

Doğu Karadeniz Bölümü'nün güneyinde,Erzurum-Kars Bölümü'ne en yakın bir konumda yer alan araştırma sahasının iklim özelliklerinde, daha çok geçiş bölgelerine özgü ayırıcı özellikler dikkati çeker. Oltu çevre-sinin iklimi,Doğu Karadeniz Bölümü'nün kıyı kesiminde görülen iklim tipine benzemediği gibi,Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklim tiplerine de benzemez. Özellikle, havza ve vadi tabanlarında mikroklimatik iklim özellikleri etkili olurken, yüksek kesimlere doğru çıkıldıkça, çok farklı bir iklim tipi ile karşılaşılır. Örneğin, havza tabanında 8 ila 10°C kadar olan yıllık ortalama sıcaklık değerleri, havza kenarlarında yer alan dağlık sahalarda, 1 ila 2°C'ye kadar düşmektedir. Aynı farklılık, yağış değerleri için de söz konusudur. Nitekim, Oltu havzası tabanında 350-400 mm. arasında değişen ortalama yağış miktarı, havza kenarında yer alan dağlık sahalarda, yer yer 600 mm.ye kadar yükselmektedir. Doğu Karadeniz Bölümü'nde pek görülmeyen bağ evlerine araştırma sahasında az da olsa rastlanması, büyük ölçüde mikroklimatik iklim özelliklerinin bir sonucudur. Gerçekten, bağ evi yerleşmelerinin görüldüğü Anzav deresi vadisinin alçak kesimlerinde, yıllık ortalama sıcaklık değeri 12°C'ye kadar çıkmaktadır. Sıcaklık değerlerindeki bu yükselme, vadi boyunca çeşitli meyve

¹ATALAY, I., 1982, Oltu Çayı Havzasının Fizikî Coğrafyası ve Amenajmanı. Ege Üniv. Sosyal Bil. Fak. Yay. No: 11, İzmir, s. 19-20.

ağaçları ile birlikte üzüm asmalarının da yetiştirilmesini mümkün kılmış ve bağ evi yerleşmelerinin kurulmasını teşvik etmiştir.

Dikey yöndeki yükselti farkları, sahadaki doğal bitki örtüsünün dağılımını da etkilemiştir. Örneğin, vadi ve havza tabanı düzlüklerinde doğal step formasyonu yer tutarken, yükseltilere doğru çıkıldıkça potansiyel orman sahasına girilir. Ancak, sahada antropojen faktörlerin etkisiyle ormanlar geçmişte büyük ölçüde tahrip edildiğinden, potansiyel orman alanları yer yer step formasyonları tarafından işgal edilmiştir. Orman alanlarının sona erdiği 2 500-2 600 m.lerden daha yükseklerde kalan kesimlerde ise, sub-alpin ve alpin çayırlar yayılış göstermektedir (Fotoğraf 2). Yayla yerleşmelerinin yakınlarında yer alan bu sahalar, hayvancılık faaliyetleri bakımından büyük önem taşır. Gerçekten, Kırdag'da çok sayıda yayla yerleşmesinin bulunması, çayır alanlarının geniş yer tutması ile yakından ilgilidir.

Sahadaki geçici yerleşmelerin dağılışında su temin şartları da önemli rol oynamıştır. Çünkü Oltu çevresinde, gerek litolojik özellikler, gerekse de yağış azlığı nedeniyle, su kaynakları oldukça yetersizdir. Bu nedenle yayla ve mezraa yerleşmelerinin çoğu, kaynak başlarında ya da kaynak yakınlarında kurulmuşlardır. Aynı şekilde, kışla ve bağ evi yerleşmeleri de, temiz su kaynaklarının bolca bulunduğu vadi içlerini kuruluş yeri olarak seçmişlerdir.

B. GEÇİCİ YERLEŞME ŞEKİLLERİ

1. Yayla Yerleşmeleri

Araştırma sahasında, en çok rastlanan geçici yerleşmelerin başında yaylalar gelmektedir. Sahanın yeryüzü şekillerinin oldukça engebeli olması ve yüksek sahaların geniş yer tutması, yayla yerleşmesi sayısının artmasını teşvik etmiştir. Çünkü yayla yerleşmeleri, genellikle devamlı yerleşmelerin ortadan kalktığı, yüksek sahalarda yer almaktadır. Sahanın en alçak konumda kurulmuş yayla yerleşmesi, 1 530 m. yükseklikte yer alan Ayvalı köyünün Cimek yaylasıdır. En yüksek konumdaki yayla yerleşmesi ise, 2 425 m. yükseklikte bulunan Bahçelikle köyünün Örük yaylasıdır.

Sahadaki yayla yerleşmeleri, genellikle köy yerleşmelerine oranla 600 ila 1000 m. daha yüksekte yer almaktadır. Bu nedenle, yaylacılık faaliyetleri için yaylara

göç olayı, alçak konumlardaki köy yerleşmelerinden, yükseklerde yer alan yaylalara doğru dikey ritmik hareketler şeklinde meydana gelmektedir.

Yükselti, bakı, bitki türlerinin yetişme süresi gibi coğrafi faktörler, yaylalara çıkış ve iniş tarihleri üzerinde belirleyici etki yapmaktadır. Bu nedenle, yaylada kalış süresi de yaylalara göre farklılık göstermektedir. Örneğin, araştırma sahasının güneybatısında 2 400 m. yükseklikte yer alan Tutmaç yaylasında 2.5 ay kadar kalınırken, bu süre sahanın kuzeybatısında 1 530 m. yükseklikte bulunan, Ayvalı köyünün Cimek yaylasında ise, 4 aya yaklaşmaktadır.

Köy ailelerinin devamlı yaşama sahaları dışında kalmalarına rağmen, onların ortaklaşa mülkiyetinde olan ve sosyo-ekonomik bağlarla köye bağlı ve köy ekonomisinin tamamlayıcısı durumundaki ekonomik faaliyet sahaları olan yaylalar², geçmişte olduğu gibi günümüzde de, yöre hayvancılığı açısından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü, sahada hayvancılık faaliyetleri, büyük oranda meralara dayalı olarak yürütülmektedir. Nitekim yaylası olan köylerin hayvan varlığının, olmayanlara oranla daha fazla olmasından da, yaylaların önemi kolayca anlaşılmaktadır.

Yaz mevsiminde ve en sıcak aylarda, insan ve hayvanların yaylaya gitmelerini, orada bir süre kalmalarını ve ekonomik faaliyette bulunmalarını kapsayan yaylacılık faaliyetlerinin³ Oltu'da oldukça yaygın olduğu söylenebilir. Nitekim Oltu'daki köylerin 34'ünün yaylası bulunmaktadır (Şekil 2). Ancak, bu köylerden Ayyıldız, Çatak, Damarlıtaş, Dokuzdeğirmen, Süleymanlı, Orcuk ve Küçükorcuk köylerinin yaylalarına yol sorunu, yaylaların nisbeten köye yakın olması, mera alanlarının geniş olması, hayvan varlıklarının giderek azalması gibi nedenlerden dolayı, her yıl çıkılmamaktadır. Geri kalan 27 köyde ise, yaylacılık faaliyetleri eski canlılığını korumaktadır. Tesbitlerimize göre, 1989 yılı yaz döneminde, bu köylerde oturan 2 418 kişi ile birlikte, 18 538 küçükbaş ve 8 709 büyükbaş hayvan yaylacılık faaliyetlerine katılmıştı (Tablo 1). Başka bir

² DOĞANAY, H., 1989, Türkiye Beşerî Coğrafyası. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 98, Coğrafya Böl. Yay. No: 6, Erzurum, s. 217.

³ EMİROĞLU, M., 1977, Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. Ankara Üniv. D.T.C.F. Yay. No: 272, Ankara, s. 19.

Tablo 1. Oltu'da Yaylacılık Faaliyetlerine Katılan Aile ve Hayvan Sayılarının Köylere Göre Dağılımı (1989).

Köyün Adı	Aile Sayısı	Kişi Sayısı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Küçükbaş Hayvan Sayısı
Aşağıçamlı	55	120	310	840
Aşağıkumlu	26	65	223	1 146
Ayvalı	15	50	190	90
Bahçelikışla	50	165	546	1 022
Başaklı	140	420	650	1 753
Çengelli	32	85	520	750
Dağdibi	40	105	274	1 310
Dutlu	12	30	180	758
Gökçedere	45	145	450	720
Günlüce	25	60	558	428
İpekçayır	36	75	242	837
İriağaç	20	60	405	94
Kayaaltı	22	45	150	95
Nügürçük	12	37	380	423
Özdere	2	7	-	224
Sağlıcak	13	32	102	407
Subatuk	15	40	400	390
Şendurak	35	62	450	419
Tekeli	26	65	239	971
Toklu	31	50	256	493
Topkaynak	22	45	212	412
Tutmaç	68	185	826	1 355
Tuzla	54	180	250	858
Vişneli	33	110	265	595
Yolboyu	11	35	125	525
Yukarıçamlı	46	90	339	1 066
Yukarıkumlu	16	55	167	557
Toplam	902	2 418	8 709	18 538

Kaynak: Oltu Tarım İlçe Müdürlüğü kayıtlarından ve yerinde yapılan tesbitlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

anlatımla, araştırma sahasındaki büyükbaş hayvan varlığının % 32'si, küçükbaş hayvan varlığının ise % 36'sı, doğrudan yaylacılık faaliyetleri içerisinde yer almıştır.

Sahadaki yayla yerleşmelerinin çoğunluğu, Oltu havzasının her iki kenarı boyunca kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan, yüksek dağlık sahalarda bulunmaktadır. Araştırma sahasının kuzeydoğusunda bulunan Tekeli, Toklu, Tuzla, Yolboyu, İriağaç, Sağlıcak, Aşağıkumlu ve Dağdibi köylerinin yaylacılık faaliyet sahaları ise, Ardanuç ilçesinin güneydoğusundaki Uzunyayla'da yer almaktadır. Uzunyayla'dan yukarıda belirtilen 8 köy, ortak olarak yararlanmaktadırlar. Buna karşılık, araştırma sahasında bulunan diğer yaylalar ise, genellikle köy adını taşımakta ve söz konusu yaylalara yalnız o köyün yaylacı aileleri çıkabilmektedir. Hatta Gökçedere köyünün, iki yaylası bulunmaktadır.

Yayla yerleşmeleri, genellikle yamaçlarda ve vadi içlerinde yer almaktadır. Yayla yerleşmelerinin yer seçiminde ayrıca, su kaynaklarına ve meralara yakınlık, ulaşım kolaylığı gibi faktörler de dikkate alınmıştır. Gerçekten, yayla yerleşmelerinin çoğunluğu kaynak başlarında kurulmuştur. Sahadaki yayla yerleşmelerinin genel özelliği ise, toplu dokulu olmalarıdır (Fotoğraf 3, 4).

Yayla göçlerine, hayvanlarla birlikte kadınlar, çocuklar ve çobanlar katılmaktadır. Çoğu yörelerde olduğu gibi⁴ araştırma sahasında da, yaylaya çıkış günü önceden köy muhtarlıklarınca belirlenir ve yaylaya topluca çıkılır. Köyde kalan kişiler ise, başta tahıl hasatı ve ot biçme olmak üzere, diğer tarımsal faaliyetlerle uğraşırlar. Yaylaların çoğunun, köy ile ulaşımını sağlayan yolları bulunduğundan, yaylalarla köy yerleşmeleri arasında, talebe göre haftalık veya günlük minibüs seferleri düzenlenmektedir. Köydeki erkekler, bu seferlerden yararlanarak zaman zaman yaylaya gelirler ve köydeki işlerin yoğunluğu nedeniyle birkaç gün kaldıktan sonra, tekrar geri dönerler. Ancak, yayladaki çayırların biçileceği zaman, köydeki bütün erkekler yaylaya gelir ve ot biçimi tamamlanıncaya kadar yaylada kalırlar.

⁴ ÖZEY, R., 1985, "Güzelyayla Köyü Yaylası." Türk Dünyası Araş. Dergisi, Sayı:34, Şubat, 1985, İstanbul, s.206.

Bazı yörelerde olduğu gibi araştırma sahasında da, ailelerin büyük kısmı, yaylalara daha çok kışlık tereyağ, peynir ve çökelek ihtiyaçlarını karşılamak üzere çıkarlar. Üretilen hayvansal ürünlerin satışı ise pek söz konusu değildir⁵. Bunun yanında, yaylalarda daha farklı ekonomik faaliyetlerle de uğraşmaktadır. Bu faaliyetlerin başında, kışlık kuru ot üretimi ve tezek yapımı gelmektedir. Genellikle, yaylalardaki çayırlarda pek hayvan otlatılmaz ve çayırların otu biçilerek, kağı ve traktörlerle köye taşınır. Yaylada kalınan süre içerisinde, biriken hayvan dışkıları da tezek yapılarak değerlendirilir.

Bazı yaylalarda, daha farklı ekonomik faaliyetlerle de uğraşmaktadır. Örneğin, Tutmaç yaylasında bazı kişiler, yaylada kaldıkları süre içerisinde, oltutaşından tesbih üretmektedirler. Nitekim 1989 yılında, Tutmaç yaylasına çıkan kişilerden 7'si, boş vakitlerinde oltutaşı işlemeciliği ile uğraşıyordu. Ayrıca orman yakınındaki yaylalara çıkan aileler, yaylada kaldıkları süre içerisinde, orman işletmesinden izin alarak kışlık yakacak ihtiyaçları için, çam kozalağı toplamaktadırlar. Bunun yanında, ailelere ormana fazla zarar vermemek kaydıyla, az miktarda odun toplamaları için de izin verilmektedir. Toplanan orman ürünleri, yayla dönüşü köye taşınmaktadır. Dutlu köyü yaylasında ise, hayvancılığın yanısıra ekip-biçme faaliyetleri ile de uğraşmaktadır. Yayla çevresinde tarım arazisi bulunan aileler, yaylada kaldıkları süre içerisinde, tarlalarındaki ürünün hasatını da yapmaktadırlar. Bu sahadaki tarım alanlarına, genellikle soğuğa karşı dayanıklı bir ürün olan arpa ekilmektedir.

Yaylaya çıkan aile sayısı, köylere göre oldukça farklılık göstermektedir. Örneğin, 1989 yılında Özdere köyünden sadece iki aile yaylaya çıkmışken, Aşağıçamlı, Dağdibi, İpekçayır, Tuzla gibi bazı köylerde ise, ailelerin tamamına yakını yaylacılık faaliyetlerine katılmıştır. Yaylalara genellikle, hayvan sayısı fazla olan aileler çıkmaktadırlar. Hayvan sayısı az olan aileler ise, hayvanlarını yaylaya çıkan yakınları ile gönderirler. Bakım ücreti olarak, yayla dönüşü bakımı gerçekleştiren aileye, ya hayvan başına belli bir miktar para ödenir, ya da üretilen peynir ve tereyağın bir kısmı, yayladaki hizmet ve bakıma karşılık olarak verilir.

⁵TANDOĞAN, A., 1988, "İncesu Vadisinde (Çayeli) Coğrafya Gözlemleri." Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Araş. Dergisi, Sayı:11, Ankara, s.109.

Sahada para ücreti, 1989 yılında küçükbaş hayvanlar için 50 000, büyükbaş hayvanlar için ise 100 000 TL. idi.

Sahada hayvan sayısı az olan veya hiç olmayan bazı ailelerin de, yaylacılık faaliyetlerine katıldıkları gözlenmektedir. Nitekim, 1989 yılında Tutmaç yaylasına çıkan ailelerden 3'ünün, Başaklı yaylasına çıkan ailelerden ise 4'ünün hiç hayvanı bulunmuyordu. Daha önce köyden göç eden ve bugün Erzurum'da oturmakta olan bu aileler, sadece dinlenmek ve yıllardan beri sürdürdükleri alışkanlığı devam ettirmek amacıyla, yaylaya çıktıklarını belirtmişlerdir. Bilindiği gibi, ülkemizin özellikle Akdeniz Bölgesi'nde, bu tip rekreasyon amaçlı yaylacılık faaliyetleri oldukça yaygındır. Ancak, fonksiyonları tamamen ayrı olan bu yaylaların, gerçek yayla yerleşmeleri ile yakından veya uzaktan bir ilgisi yoktur⁶.

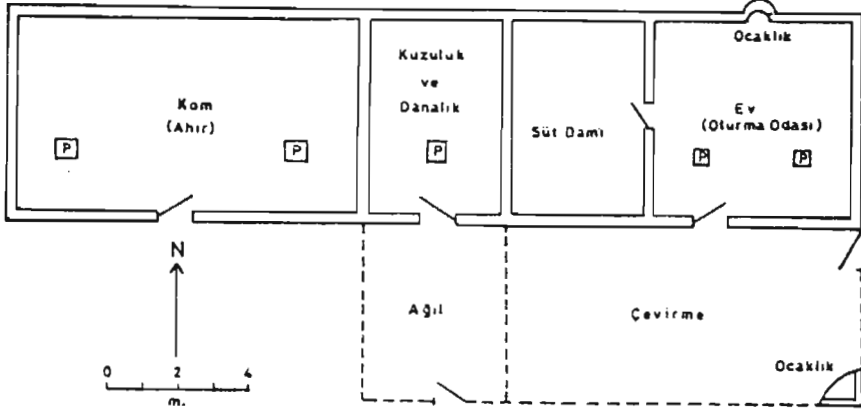
Hayvanlardan elde edilen süt, daha çok peynir ve tereyağ yapılarak değerlendirilir. Ancak her ailenin günlük süt üretimi, peynir ve tereyağ yapımı için yeterli olmadığından, ailelerin elde etmiş oldukları süt, sırası ile hergün bir ailede toplanır. Genellikle, süt üretimi birbirine yakın olan 4-5 aile arasında yapılan bu süt alışverişine, yerel olarak hapçılık adı verilmektedir. Aileler süt alışverişlerinde, belli büyüklükteki bakır kapları kullanırlar ve bakır kap içerisindeki sütün miktarı, kert adı verilen ağaç sopalar üzerine işaretleme yapılarak tesbit edilir.

Yayla konutları çoğunlukla, yakın çevreden sağlanan yapı gereçleri ile basit şekilde inşa edilmiştir (Fotoğraf 5). Ormanlık alanlara yakın sahalardaki yayla konutlarında, ahşap yapı gereçlerinin fazlaca kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu bakımdan yaylacılık, bölge orman varlığını tehdit eden önemli bir sorun olma niteliğini taşımaktadır⁷. Buna karşılık, orman alanlarının tahrip edildiği sahalardaki yayla konutlarında ise, yapı gereci olarak daha çok taş ve toprak kullanılmıştır.

⁶ YÜCEL, T., 1988, "Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri." Türk Kültürü Araş. Dergisi, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, s.65.

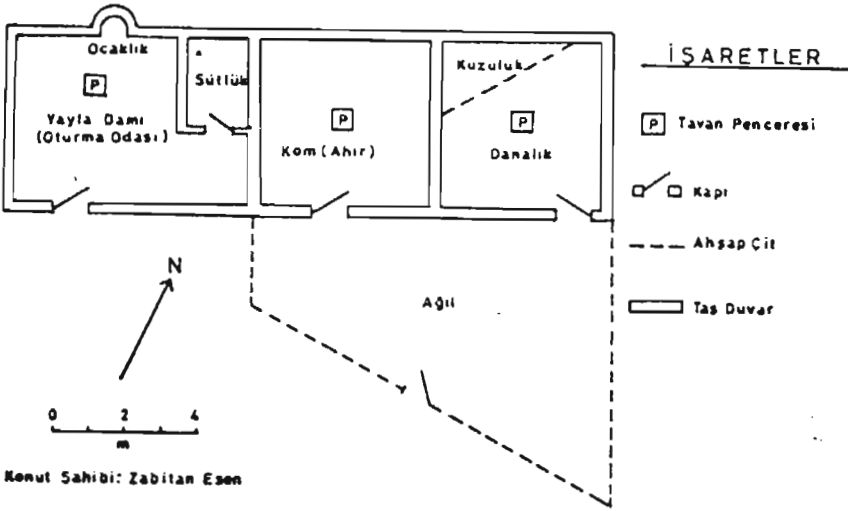
⁷ SÖZER, N., 1972, Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık. İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, s. 54.

Şekil 3. Kayaaltı Yaylasındaki Bir Yayla Konutunun Plânı.

Konut Sahibi: Şahin Gözutok

Şekil 4. Dutlu Yaylasındaki Bir Yayla Konutunun Plânı

Konut Sahibi: Zabitane Esen

Bunun yanında, 1985 yılından sonra yapılan bazı yayla konutlarında ise briket, tuğla, galvanize sac gibi bazı çağdaş yapı gereçlerinin kullanıldığı görülmektedir. Nisbeten modern bir yapı tarzı ile inşa edilmiş olan bu tip konutlara, Başaklı ve Tutmaç yaylalarında rastlanmaktadır (Fotoğraf 6). Yayla konutlarının plânı ise, genel olarak birbirine benzemektedir. Gerçekten, hemen hemen her yayla konutunda kullanım alanının önemli bir bölümünü ahır, ağıl ve sütlük gibi konut eklentileri oluşturmaktadır (Şekil 3, 4). Ailelerin barınmasına yönelik bölüm ise, oldukça dar bir alanı kapsamaktadır. Bunun nedeni ise, konut plânlarının hayvancılık ekonomisine uydurulmuş olmasıdır.

2. Bağ Evleri

Araştırma sahasının kuzeybatısında yer alan Anzav deresinin vadisi boyunca, sahada pek rastlanmayan geçici yerleşmeler yer almaktadır. Anzav deresinin aşağı çığırında rastlanan, bu geçici yerleşme şekilleri bağ evleridir.

Bağ evlerine Karadeniz Bölgesi'nde pek rastlanmamasına rağmen⁸, Oltu'da bağ evlerinin bulunması, daha çok sahanın yeryüzü şekilleri ile yakından ilgilidir. Çünkü, Anzav deresinin yer yer 500 m.yi geçen derinlikte, araziye yarararak oluşturduğu dar vadi boyunca, çevreye oranla daha ılıman iklim şartları etkili olmaktadır. Bu nedenle, vadi boyunca çeşitli meyve ağaçları ile birlikte, üzüm asmaları da yetiştirilmektedir. Ayrıca, vadi içerisinde etkili olan ılıman iklim şartları, hayvancılık faaliyetlerini de olumlu yönde etkilemiştir. Çünkü, yerel olarak Anzav Bağlığı adı verilen sahaya, daha yüksekte yer alan köy yerleşmelerine oranla, kar daha geç düşüp daha erken kalktığından, vadi boyunca hayvanları daha uzun süre otlatmak mümkün olmaktadır. Bu nedenle, söz konusu geçici yerleşmelerin oluşmasında bağcılık kadar, hayvancılık faaliyetleri de önemli rol oynamıştır. Gerçekten, yerel olarak bağevi adı verilen bu geçici yerleşmelerin, mutlaka ahır ve samanlığı bulunmaktadır.

Kayaaltı köyü sınırları içerisinde yer alan Anzav Bağlığı'nda, Kayaaltı köyünden başka Derebaşı, Güryaprak, Arıtış, Çanakpınar ve Elmadüzü köylerinde

⁸ TUNÇDİLEK, N., 1967, Türkiye İskân Coğrafyası, Kır İskânı (Köy-Altı İskân Şekilleri). İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:1283, Coğrafya Enst. Yay. No:49, İstanbul, s.154.

oturan ailelerin de arazileri bulunmaktadır. Kayaaltı köyünde oturan aileler, Anzav Bağlığı köylerine yakın olduğu için, bu sahada bulunan arazileri üzerine pek bağ evi inşa etmemişlerdir. Buna karşılık diğer köylerde oturan aileler ise, köyleri söz konusu sahaya uzak olduğu için, arazileri üzerinde bağ evi inşa etme yoluna gitmişlerdir. Tesbitlerimize göre, 1989 yılında bu sahada 145 bağ evi bulunuyordu. Ancak, bağ evlerinin bazılarında her yıl yerleşilmemektedir. Nitekim, 1989 yılında bağ evlerinden sadece 123'üne göç edilmişti. Aynı yıl, göç olayına 285 kişi ile birlikte, 650 büyükbaş ve 1 065 küçükbaş hayvan katılmıştı (Tablo 2).

Tablo 2. Oltu'da Bağ Evlerine Göç Eden Aile ve Hayvan Sayılarının Köylere Göre Dağılımı (1989).

Köyün Adı	Aile Sayısı	Kişi Sayısı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Küçükbaş Hayvan Sayısı
Çanakpınar	42	95	215	410
Derebaşı	38	70	180	230
Arıtış	17	45	95	135
Güryaprak	12	30	90	180
Elmadüzü	11	35	55	110
Kayaaltı	3	10	15	20
Toplam	123	285	650	1 065

Kaynak: Yerinde yapılan tesbitlerden.

Anzav Bağlığı yöresinde ailelerin sahip olduğu arazi büyüklüğü fazla geniş değildir. Gerçekten, ailelerin sahip olduğu arazi miktarı, çoğunlukla 2 veya 3 da.ı geçmemektedir. Hatta, bazı ailelerin arazi varlığı bir da.dan azdır. Arazi varlığı az olan aileler, daha çok hayvan otlatmak ve yazdan kurutmuş oldukları otları hayvanlara yedirmek amacıyla, bağ evlerine göç ederler. Çünkü, arazinin çok engebeli olması nedeniyle, kurutulan otları köylere taşımak pek mümkün olmamaktadır.

Genellikle, üzüm yetiştirilen bağ alanlarında yer alan ve bağ işlerinin zamanında ve daha kolay yürütülmesi için, bağ sahipleri tarafından inşa edilmiş olan bağ evleri⁹ ile, araştırma sahasında rastlanan bağ evleri arasında gerek konut şekilleri, gerekse de fonksiyonları bakımından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü, Kayaaltı köyünde bağ alanlarında sadece üzüm asması değil, çeşitli meyve türleri de yetiştirilmektedir. Bunun yanında bağlarda, hayvancılık faaliyetleri de yürütülmektedir. Oltu'daki bağ evleri bu yönüyle, daha çok dam yerleşmelerine benzemektedir. Çünkü, bağ evleri çoğunlukla tek fonksiyonlu bir yerleşme şekli özelliği göstermelerine rağmen, dam yerleşmeleri ise birden fazla fonksiyona sahip olabilmektedirler¹⁰.

Köy konutları kadar sağlam inşa edilen bağ evleri, çoğunlukla iki katlı olarak yapılmışlardır (Fotoğraf 7). Genellikle üst katta ambar ve oturma odası, alt katta ise ahır ve samanlık yer almaktadır (Şekil 5). Bazı bağ evleri ise tek katlı olup, ahır ve samanlık konuttan ayrı olarak inşa edilmiştir.

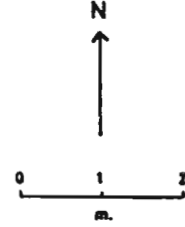
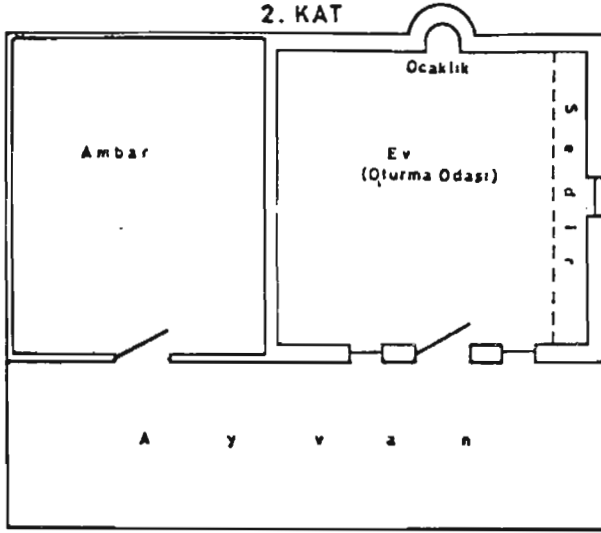
Bağ evlerine ilk göç hareketi, meyvelerin toplandığı kasım ayı başlarından itibaren gerçekleşir. Hayvanları ile birlikte bağ evlerine yerleşen aileler, aralık ayı sonuna kadar burada kalırlar. Bu süre içerisinde genellikle kuru otlar beslenen hayvanlar, zaman zaman da meralara çıkarılırlar. Kuru otların bitmesine bağlı olarak, aralık ayı ortalarından itibaren hayvanlarla birlikte köylere göç edilir.

Bağ evlerine ikinci göç hareketi ise, mart ayı başlarında meydana gelir. Nisan ayı ortalarına kadar bağ evlerinde kalan aileler, bu devrede hayvanlarını daha çok meralarda otlatırlar. Çünkü, bu aylarda bağ evlerinin bulunduğu sahada, kar büyük ölçüde ortadan kalkmış ve otlar yeşermeye başlamıştır. Bu devrede bağ sahipleri, meyve ağaçlarının bakımını da yaparlar. Nisan ayı ortalarından itibaren köylere tekrar göç edilir ve kasım ayına kadar bağ evlerine hayvan getirilmez. Bu süre içerisinde 10'ar veya 15'er günlük aralıklarla sadece meyve ağaçlarını ve yem

⁹ DOĞANAY, H., 1989, a.g.e. s.262.

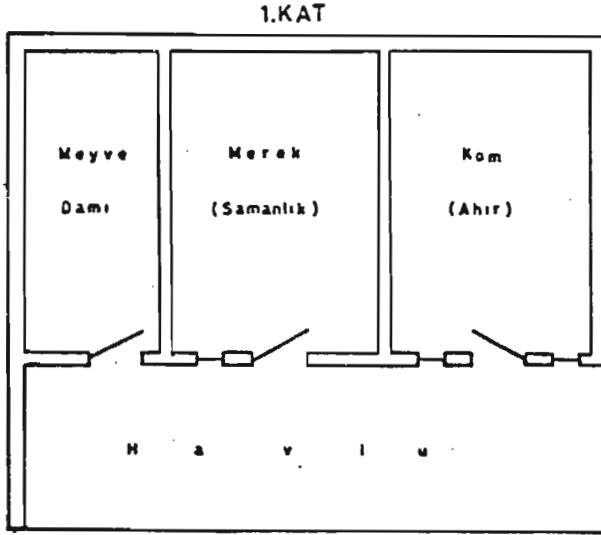
¹⁰ TUNÇDİLEK, N., 1967, a.g.e. s.153-155.

Sekil 5. Anzav Bağlıındaki Bir Bağ Evinin Plânı.

İSARETLER

- Pencere
- Kapı
- Ahsap Duvar
- Taş Duvar

Konut Sahibi:
Bahri Kelik

bitkilerini sulamak ve çevrede yetişen otları biçmek amacıyla, bağ evlerine gelinir ve birkaç gün kaldıktan sonra, tekrar köye geri dönülür.

Araştırma sahasındaki bağ evleri bu yönüyle de, ülkemizin diğer kesimlerinde yer alan bağ evlerinden ayrılmaktadır. Çünkü, diğer yörelerdeki bağ evlerinde genellikle yaz aylarında kalınmasına rağmen, araştırma sahasındaki bağ evlerinde ise, belli aralıklarla hemen hemen bütün yıl boyunca kalınmaktadır.

Bağ evlerine göç olayı, ailelerin sayfiye ihtiyacını gidermesi bakımından da önem taşımaktadır. Gerçekten, bağ evlerine gidip gelmeyi hayatının bir parçası haline getirmiş olan bazı aileler, köyde işlerin olmadığı zaman birkaç günlüğüne de olsa, bağ evlerine gitmeyi alışkanlık haline getirmişlerdir. Kuykusuz bu durum, diğer bazı geçici yerleşmelerde de olduğu gibi ¹¹, monoton köy hayatından kurtulup, yeni ve canlı bir hayata kavuşma arzusundan ileri gelmektedir.

3. Mezraa Yerleşmeleri

Geçici yerleşmelerden olan mezraalara, araştırma sahasında çok az olarak rastlanmaktadır. Oltu'daki 64 köyden, sadece 5'inde mezraa yerleşmesi bulunmaktadır. Yerleşme çekirdeği ile köy yerleşmeleri arasında bir ara tip olarak kabul edilen bu yerleşmeler¹², köy tarım hayatını destekleyici bir özellik gösterirler.

Araştırma sahasında sadece Alatarla, İriağaç, Tekeli, Yukarıçamlı ve Sülünkaya köylerinde mezraa yerleşmesine rastlanmaktadır. Ancak söz konusu köylerdeki mezraalar, gerek temel ekonomik fonksiyonları, gerekse de konut tipleri bakımından bazı ayrıcalıklar gösterirler. Tekeli, İriağaç ve Yukarıçamlı köylerinde rastlanan mezraa yerleşmelerinde, temel ekonomik fonksiyonu hayvancılık faaliyeti oluşturmaktadır. Bu mezraalarda ekip-biçme faaliyeti fazla önemli değildir. Mezraa yerleşmelerine, yaylalardan köye ve köyden yaylaya göç

¹¹ ÖZEY, R., 1991, "Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri". Türk Dünyası Araş. Dergisi, Sayı: 71, Nisan-1991, İstanbul, s. 130.

¹² TANOĞLU, A., 1954, "İskân Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod". Türkiyat Mecmuası, Cilt XI, İstanbul, s. 29.

KARABORAN, H.H., 1984, Yerleşme Coğrafyası. Fırat Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Ders Not. Elazığ, s.30.

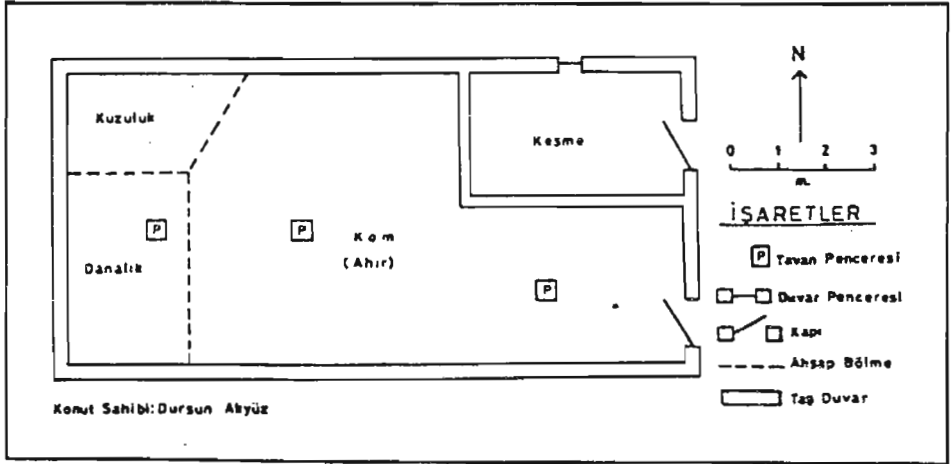
ederken, yılda iki kez yerleşilir. Söz konusu mezraa yerleşmeleri bu özellikleri nedeniyle, daha çok Doğu Karadeniz Bölümü'nde rastlanan mezraalara benzemektedirler ¹³.

Mezraalara ilk göç olayı, yaylalara çıkmadan önce nisan ayı başlarında gerçekleşir ve haziran ayı ortalarına kadara mezraalarda kalınır. Daha sonra mezraadaki aileler hayvanları ile birlikte topluca yaylaya çıkarlar. Bu yerleşmelere ikinci göç olayı ise, yayla dönüşünde meydana gelir. Eylül ayı ortalarında yaylalardan göç eden aileler, köylerine gitmeyip mezraalara yerleşirler. Mezraalarda, havaların soğumaya başladığı ekim ayı sonuna kadar kalınır ve bu tarihte topluca köylere göç edilir. Mezraa yerleşmelerine yaylaya çıkmadan ve yayla dönüşü yerleşildiği için, yerel olarak baharlık, ikinci yayla gibi adlar da verilmektedir.

Bu köylerdeki mezraalara göçün temel amacı, hayvancılık faaliyetlerini köy çevresinden uzak tutmak ve hayvanların daha iyi otlatılmasını sağlamaktır. Bunun yanında mezraalarda, az da olsa tahıl tarımı ve kışlık kuru ot üretimi de yapılmaktadır. Yaylalara çıkan tüm aileler, mezraalara göç etmemektedirler. Mezraalara, daha çok mezraa yakınında tarım arazisi bulunanlarla, hayvan sayısı fazla olan aileler gelmektedirler. Diğer aileler ise, mezraalara uğramadan yaylalara çıkmaktadırlar.

Mezraalarda, ailelerin kalması için ayrı konut bulunmamaktadır. Aileler, ahır girişinde yer alan ve yerel olarak kesme adı verilen küçük odada kalırlar (Şekil 6). Bazı aileler ise, hayvanlarını otlattıktan sonra akşamları köye döner ve sabah tekrar mezraaya giderler. Tesbitlerimize göre, 1989 yılında İriağaç köyünün Sırnık mezraasında 5, Tekeli köyünün Düzkom mezraasında 8 ve Yukarıçamlı köyünün Hınzapor mezraasında ise, 7 konut bulunuyordu.

¹³ TANDOĞAN, A., 1979, "Çayeli ve Pazar İlçelerinin Ekonomik Yapısı." Ankara Üniv. D.T.C.F. Dergisi, Cilt:XXIX, Sayı:1-4, Ankara, s.118.

Şekil 6. Tekeli Köyünün Düzkom Mezraasında Bir Mezraa Konutunun Plânı.

Sülünkaya köyünün Gödükönü mezraası ise, temel ekonomik fonksiyonları bakımından diğer mezraalara benzememektedir. Bu mezraada, hayvancılık ve ekip-biçme faaliyetleri başabaş yürütülmektedir. Çünkü, köye göre nisbeten alçak konumdan yer alan Gödükönü mezraası çevresinde, oldukça verimli tarım alanları bulunmaktadır. Bu nedenle, söz konusu sahada arazisi bulunan aileler hem ekip-biçme, hem de hayvancılık faaliyetlerini daha iyi yürütebilmek amacıyla, mezraada köy konutlarına benzer meskenler inşa etmişlerdir. Konutların ahır, samanlık ve ambar gibi eklentileri mevcuttur. Bu özellikleri nedeniyle, Gödükönü mezraası daha çok, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki mezraalara benzemektedir¹⁴.

Gödükönü mezraasına ilk göç olayı, mart ayı sonlarında gerçekleşir. Haziran ayı başlarında hayvanları ile birlikte köye dönen aileler, tarım alanlarındaki ürün hasat edilinceye kadar mezraaya hayvan getirmezler. Hasat bittikten sonra, eylül ayı başlarında tekrar mezraaya göç edilir ve kasım ayı sonlarına kadar kalınır. Mezraada üretilen ot ve samanın fazla olduğu yıllarda ise, bütün kış boyunca

¹⁴ ERİNÇ, S., 1953, Doğu Anadolu Coğrafyası, İstanbul Üniv. Yay. No: 572, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Yay. No: 15, İstanbul, s. 38.

mezraada kalınmaktadır. Gödükönü mezraasında, 1989 yılında 6 ailenin konutu bulunuyordu. Aynı yıl, bu ailelerden 25 kişi ile birlikte, 60 büyükbaş ve 200 küçükbaş hayvan mezraaya göç etmişti.

Alatarla köyünün Şuhut mezraası da, gerek temel ekonomik fonksiyonlarının benzerliği, gerekse de mezraaya göç tarihlerinin uygunluğu bakımından, Gödükönü mezraasına çok benzemektedir. Ancak, Şuhut mezraasında Gödükönü mezraası gibi, ailelerin kalkması için ayrı konutlar bulunmamaktadır. Alatarla köyüne yakın bir konumda bulunan bu mezraada, sadece hayvan ahırları yer almaktadır. Bu nedenle, hayvanlarını otlatan aileler akşamları köyelerine dönmektedirler. Mezraadaki hayvanların geceleri bakımı ve korunması ise, mezraada hayvanı bulunan aileler tarafından sıra ile yapılır veya ücretli çoban tutulur. Bu kişiler geceleri, ahır girişinde bulunan kesme adı verilen küçük odada kalırlar. Şuhut mezraasında, 1989 yılında 13 konut bulunuyordu.

4. Kışla Yerleşmeleri

Kuzey Anadolu orojenik kuşağı üzerinde yer alan araştırma sahasında, yüzey şekilleri çok engebeli bir özellik göstermektedir. Bu durum, kısa mesafelerde yerel iklim tiplerinin oluşmasına neden olmaktadır. İklim şartlarında görülen bu değişiklikler, kışla yerleşmelerinin ortaya çıkışında önemli rol oynamıştır. Gerçekten sahadaki kışla yerleşmeleri, genellikle rüzgârlara fazla açık olmayan, karın yerde fazla kalmadığı ve çevreye göre kuytu olan vadi içlerini, kuruluş yeri olarak seçmişlerdir.

Genellikle hayvan sayısı fazla olan ailelerin, mevsimlik olarak gelip yerleştikleri kışlaların büyük çoğunluğu, günümüzde eski fonksiyonlarını yitirmişlerdir. Çünkü ülke genelinde olduğu gibi, Oltu'da da nüfus artışına, emniyet şartlarının düzelmesine, insanların arazilerine daha yakın olma arzusuna ve daha da önemlisi iklim şartlarının oturdukları köy yerleşmelerine oranla daha elverişli olmasına bağlı olarak, daha önce kışla olan yerleşmelerin çoğunluğu, devamlı yerleşilen mahalle ve köy yerleşmesi haline dönüşmüştür. Nitekim, bugün devamlı yerleşme durumunda olan Bahçelikişla köyü ile, Yaylaçayır köyünün Temurkişla, Dutlu köyünün Bedenkışla, Bahçelikişla köyünün Çeperlikışla,

Güzelsu köyünün Kışla mahalleleri, geçmişte geçici olarak yerleşilen, birer kışla yerleşmesi idiler.

Kışla yerleşmelerinde genellikle, ekip-biçme ve hayvancılık faaliyetleri birlikte yürütülmektedir. Ancak bazı kışlalarda, hayvancılık faaliyetleri daha fazla önem kazanabilmektedir. Örneğin, Obayayla köyüne ait kışlalarda ekip-biçme ve hayvancılık faaliyetleri başabaş ve birlikte yürütülürken, Ayyıldız köyü kışlasında ise, hayvancılık faaliyetleri daha fazla önem kazanmıştır.

Kışla yerleşmelerine, ürünün hasat edildiği eylül ayı ortalarından itibaren hayvanlarla birlikte göç edilir ve köyde karın kalkmaya başladığı mart ayı ortalarına kadar kalınır. Mart ayından eylül ayına kadar geçen devrede, kışlalara hayvan getirilmez. Bu devrede kışla sahibi ürünün bakımı, hasat edilmesi ve kışlaya taşınması gibi işleri yapmak üzere, belli aralıklarla birkaç günlüğüne kışlaya gelir ve tekrar köye geri döner. Yaklaşık olarak 6 ay kadar kışlalarda kalan aileler, bu süre içerisinde hayvanlarını otlatarak ve yazdan üretmiş oldukları kuru ot ve samanları yedirerek beslerler. Kışlalar, köy yerleşmelerine göre daha alçak konumlarda yer aldıklarından, bu kesimlerde hayvanları köylere oranla, daha uzun süre otlatmak mümkün olmaktadır. Bu süre genellikle, bir ay sonbahardan ve bir ay da ilkbahardan olmak üzere, yaklaşık iki ay daha uzundur.

Hayvan sayısı nisbeten fazla olan ailelerin, köylerine oranla daha alçak konumlarda yer alan arazileri üzerinde inşa ettikleri kışla yerleşmeleri, kışla sahibinin konutu ile birlikte ahır, samanlık ve ambar gibi eklentilerden meydana gelmektedir. Genellikle, birbirine yakın konumlarda yer alan kışla konutları, köydeki konutlar kadar sağlam olarak inşa edilmişlerdir.

Kışla yerleşmeleri köy tarım hayatını desteklemeleri, belli ailelerin mülkü durumunda olmaları, hayvancılık ve ekip-biçme faaliyetlerinin birlikte yürütülmekte oluşu ve geçici bir süre yerleşmeleri gibi özellikleri nedeniyle, bölgedeki mezraa yerleşmelerine çok benzemektedirler. En büyük farklılığı ise, göç tarihlerinin ve göç sayılarının benzer olmaması oluşturur. Gerçekten, mezraalara yılda iki kez göç edilmesine karşılık, kışlalara ise yılda bir kez göç edilmektedir. Aynı şekilde söz konusu geçici yerleşmelerin, kalış süreleri ve kalış devreleri de birbirine benzemektedir. Bunun yanında, kışlalar köye göre daha alçak

konumlarda kurulmuş olmalarına rağmen, mezraalar ise çoğunlukla köyden daha yüksek kesimlerde yer almaktadırlar.

Kışlarda yılın uzunca bir döneminde kalınması, bu yerleşmelerin devamlı hale dönüşmesini kolaylaştırmaktadır. Nitekim yaptığımız araştırmalarda, kışla yerleşmelerinin mahalle ve köy gibi devamlı yerleşmeler haline dönüşmelerinin, diğer geçici yerleşmelere oranla daha kısa sürede gerçekleştiği anlaşılmıştır.

Araştırma sahasında, 1989 yılında devamlı yerleşmeye dönüşmemiş şekli ile, 3 kışla bulunuyordu. Bu kışlalardan 2'si Obayayla, biri ise Ayyıldız köyünde yer almaktadır. Obayayla köyündeki, Tecerek kışlasında 3 ailenin, Obayayla kışlasında ise 2 ailenin konutu bulunmaktadır. Aynı yıl, söz konusu kışlalar 18 kişi ile birlikte, 55 büyükbaş ve 240 küçükbaş hayvan göç etmişti. Ayyıldız köyüne ait kışlada ise, sadece bir ailenin konutu bulunmaktadır (Fotoğraf 8). Ayyıldız kışlasına, 1989 yılında bu ailenin 6 ferdi ile birlikte, 25 büyükbaş ve 180 küçükbaş hayvan göç etmişti.

SONUÇ

Oltu'da özellikle doğal çevre faktörlerinin etkisiyle, çok sayıda geçici yerleşme şekli ortaya çıkmıştır. Bu yerleşmelerin en yaygın olanını yaylalar oluşturmaktadır. Nitekim 1989 yılında, Oltu'da 34 yayla yerleşmesi bulunuyordu. Sahada yaylacılık faaliyeti, genellikle hayvancılığın temel geçim kaynağını oluşturduğu köylerde yaygındır. Yaylacılık, köy ekonomik hayatını destekleyen önemli bir faaliyet durumundadır. Yayla yerleşmelerinde temel ekonomik faaliyetleri hayvan otlatılması, hayvansal ürün elde edilmesi ve çayır otu üretilmesi oluşturmaktadır. Orman yakınındaki yaylalara çıkan aileler, yaylada kaldıkları süre içerisinde, kışlık yakacak ihtiyacı için kozalak ve odun da toplamaktadırlar. Bu faaliyet, her ne kadar orman işletmelerinin izniyle yapılmakta ise de, özellikle kaçak kesimler bölge ormanlarını tehdit etmektedir. Bunun yanında, az da olsa dinlenmek amacıyla yaylalara göç eden ailelere de rastlanmaktadır. Daha önce sahadan göç eden bu aileler, tatillerini iyi bir şekilde değerlendirmek, sayfiye ihtiyaçlarını gidermek ve yıllardan beri sürdürdükleri alışkanlıklarını devam ettirmek amacıyla, yaylalara çıkmaktadırlar. Ancak rekreasyonel amaçlı bu tip yaylacılık faaliyetleri, sahada pek yaygın değildir. Serin

ve rahatlatıcı bir havaya, zengin bitki örtüsüne, temiz su kaynaklarına sahip yaylalar, gerekli altyapı eksiklikleri giderilerek ve gereken teşvikler sağlanarak, turizmin hizmetine sunulabilir. Bu yönde yapılacak uygulamalar, kır nüfusunun kalkınmasını hızlandıracağı gibi, yayla hayatına da yeni bir dinamizm getirecektir. Yaylalara oranla daha alçak kesimlerde yer alan mezraa ve kışla yerleşmeleri ise, giderek artan bir şekilde devamlı yerleşilen mahalle ve köyler haline gelmektedirler. Özellikle nüfus artışı, emniyet şartlarının düzelmesi, insanların arazilerine daha yakın olma arzusu ve gerekli altyapı hizmetlerinin götürülmesi gibi faktörler, bu yöndeki gelişmeyi hızlandırmaktadır. Bu nedenle, gelecek 10-20 yıl içerisinde kışla ve mezraa yerleşmelerinin çoğunluğunun, devamlı yerleşmeler haline geleceği tahmin edilmektedir. Bağ evi yerleşmeleri için ise, aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çünkü, bağ evi yerleşmelerinin yer aldığı Anzav deresi vadisinde, tarım alanları sınırlı olduğundan, ailelerin sahip olduğu arazi miktarı oldukça yetersizdir. Diğer yandan, oldukça engebeli bir sahada yer alan Anzav Bağlığı yöresine, yol götürülmesi de güçtür. Söz konusu olumsuz faktörler, bağ evlerinin devamlı yerleşmeler haline gelmesini güçleştirmektedir. Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Oltu'daki geçici yerleşmeler köy ekonomilerini desteklemeleri, sosyo-ekonomik bağlarla köye bağlı olmaları, insan yaşamına neşe ve canlılık getirmeleri gibi özellikleri nedeniyle, köy hayatının ayrılmaz birer parçasıdır.

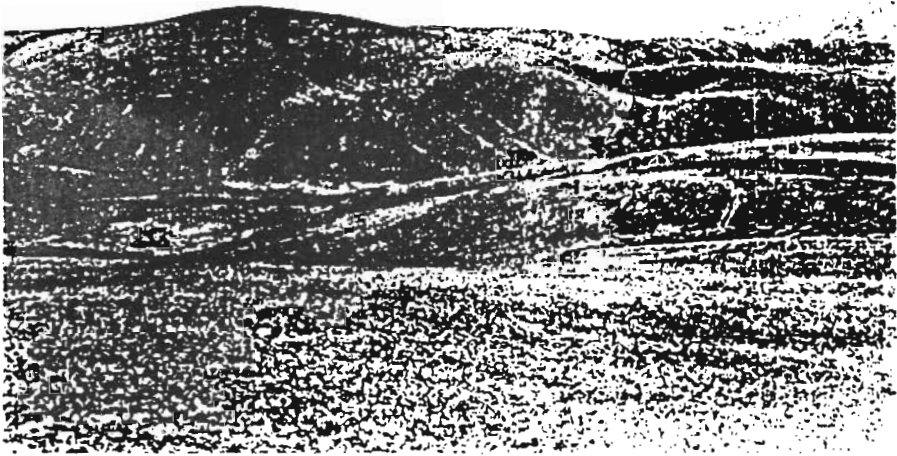
BİBLİYOGRAFYA

- ATALAY, İ., 1982, Oltu Çayı Havzasının Fizikî Coğrafyası ve Amenajmanı. Ege Üniv. Sosyal Bil. Fak. Yay. No: 11, İzmir.
- DOĞANAY, H., 1989, "Ordu'da Bazı Oba-Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık". Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 55, Coğrafya Böl. Yay. No: 3, s. 304-326, Erzurum.
- DOĞANAY, H., 1989, Türkiye Beşerî Coğrafyası. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 98, Coğrafya Böl. Yay. No: 6, Erzurum.
- EMİROĞLU, M., 1977, Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. Ankara Üniv. D.T.C.F. Yay. No: 272, Ankara.

- ERİNÇ, S., 1953, Doğu Anadolu Coğrafyası. İstanbul Üniv. Yay. No: 572, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Yay. No: 15, İstanbul.
- GÖNEY, S., 1977, "Türkiye'deki Bir Eğreti Kır Yerleşme Şekli Hakkında Bazı Yeni Müşahedeler". İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı: 20-21, s. 129-135, İstanbul.
- GÜNER, İ., 1990, Iğdır Ovası ve Çevresinin Beşerî Coğrafyası. Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- KARABORAN, H.H., 1984, Yerleşme Coğrafyası. Fırat Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Ders Not. Elazığ.
- ÖZAV, L., 1991, Oltu'nun Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası. Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- ÖZEY, R., 1985, "Güzelyayla Köyü Yaylası". Türk Dünyası Araş. Dergisi, Sayı: 34, Şubat-1985, s.204-215, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1991, "Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri", Türk Dünyası Araş. Dergisi, Sayı: 71, Nisan-1991, s. 121-143, İstanbul.
- SÖZER, N., 1972, Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık. İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.
- TANDOĞAN, A., 1979, "Çayeli ve Pazar İlçelerinin Ekonomik Yapısı". Ankara Üniv. D.T.C.F. Dergisi, Cilt: XXIX, Sayı: 1-4, s.83-152, Ankara.
- TANDOĞAN, A., 1988, "İncesu Vadisinde (Çayeli) Coğrafya Gözlemleri". Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Araş. Dergisi, Sayı: 11, s. 91-110, Ankara.
- TANOĞLU, A., 1954, "İskân Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod". Türkiyat Mecmuası, Cilt: XI, s. 1-32, İstanbul.
- TUNÇDİLEK, N., 1967, Türkiye İskân Coğrafyası, Kır İskânı (Köy-Altı İskân Şekilleri). İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 1283, Coğrafya Enst. Yay. No: 49, İstanbul.
- YAZICI, H., 1991, "Lâçin Köyüne Bağlı Geçici Yerleşme Şekilleri", Atatürk Üniv. K.K. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt: I, Sayı: 1, s. 186-212, Erzurum.
- YÜCEL, T., 1988, "Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri". Türk Kültürü Araş. Dergisi, Ankara Üniv. Basımevi, s. 61-69, Ankara.

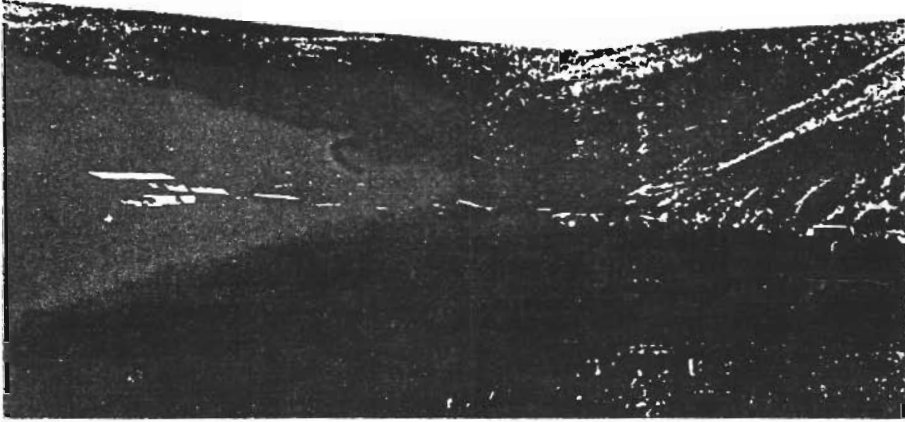
Fotoğraf 1. Kuzey Anadolu orojenik kuşağının araştırma sahası içerisinde kalan bölümünden bir görünüş. Ön plânda Oltu havzası, geri plânda ise kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan Dutlu dağı görülmektedir.

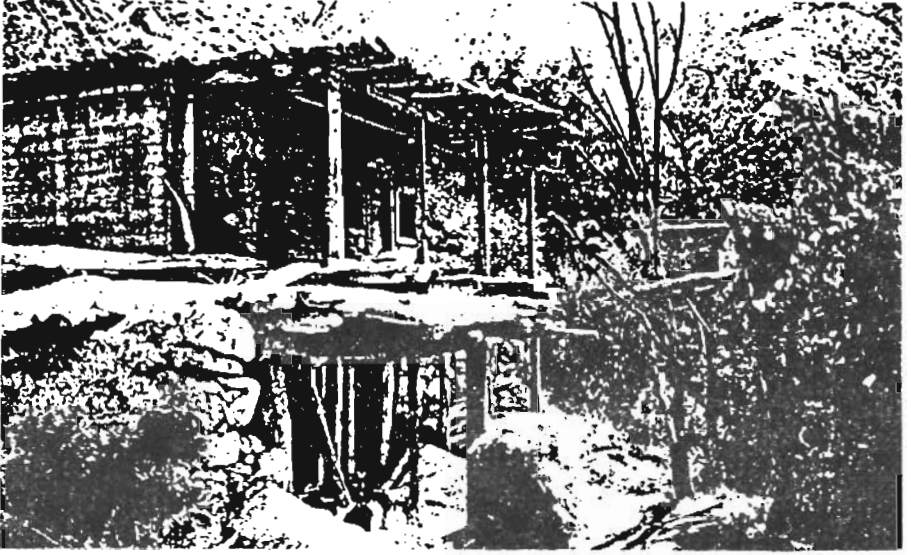
Fotoğraf 2. Orman alanlarının sona erdiği kesimlerde rastlanan sub-alpin ve alpin çayırlardan bir görünüş. Yayla yerleşmeleri yakınlarında yer alan bu sahalar, hayvancılık faaliyetleri bakımından büyük önem taşır.

Fotoğraf 3. Yayla yerleşmelerine bir örnek: Dutlu köyü yaylası.

Fotoğraf 4. Yayla yerleşmelerine bir başka örnek: Tutmaç köyü yaylası.

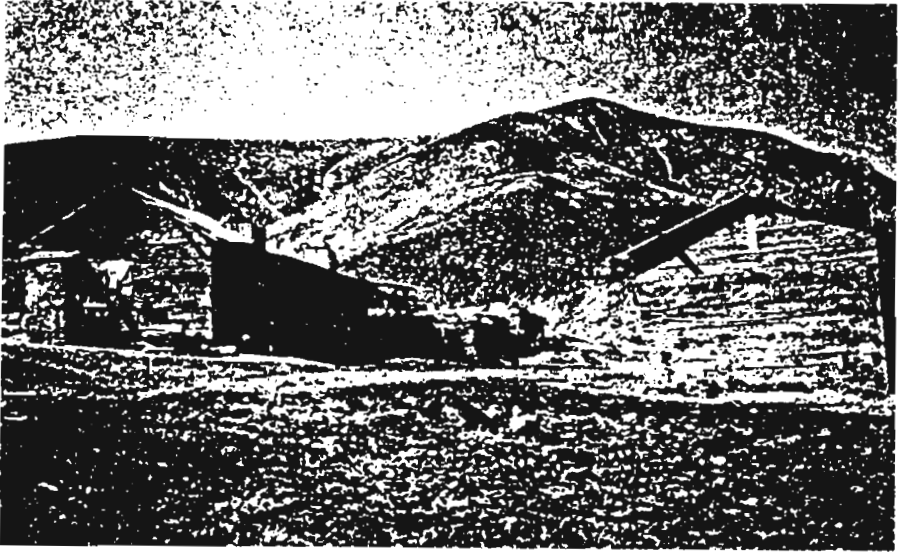
Fotoğraf 5. Dutlu yaylasındaki bir yayla konutunun yakından görünüşü. İlkel bir görünüme sahip olan yayla konutlarında, yapı gereci olarak taş, toprak ve ahşap malzeme kullanılmıştır.

Fotoğraf 6. Tutmaç yaylasındaki yayla konutlarının görünüşü. Bu yayladaki konutlarda çağdaş yapı malzemelerinin kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 7. Kayaaltı köyünün Anzav Bağlığı yöresinde bulunan, bir bağ evinin görünüşü. Yöredeki bağ evleri, genellikle iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Fotoğraf 8. Ayyıldız kışlasının görünüşü. Söz konusu geçici yerleşmede, sadece bir ailenin konutu bulunmaktadır.